

Právo na spravedlivý proces, právo na obhajobu a přípravné řízení

Prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc.-
přednáška 30.11. 2016

Část I. – právo na spravedlivý proces – prameny

Právo na spravedlivý proces

- Čl. 1 Ústavy ČR : „ Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát, založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana“
- V trestním řízení jde o kolizi mezi zájmem státu na zjištění a potrestání pachatele trestného činu (§ 1 trestního řádu) a závazkem státu respektovat a chránit práva a svobody **jednotlivce- obviněného**
- Právo na spravedlivý proces s **poškozený**

Právo na spravedlivý proces

- A) Základní práva a svobody chráněné ústavními předpisy (Ústava, listina)
 - (bezprostřední závaznost a přednost před zákonem)
- B) Lidská práva a svobody chráněné mezinárodními smlouvami (Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod...)
 - (použije se v případě, že stanoví něco jiného než zákon – čl. 10 Ústavy)

Právo na spravedlivý proces

- Základní práva a svobody prozařují celým právním řádem a tedy i trestním procesem (nezadatelné, nezrušitelné, nezcizitelné a nepromlčitelné) mohou být omezeny jen:
 - A) Listinou
 - B) zákonem na základě Listiny
 - C) kolizí s jiným základním právem
- Je právo na spravedlivý proces **základním právem** ?
- Má právo na spravedlivý proces **fyzická i právnická osoba**?

Právo na spravedlivý proces

- Definice PSP a **trojí** úroveň ochrany :
- v Ústavě ani Listině obsažena není – obsah ale tvoří elementy (interní ochrana)
- Čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a další tzv. lidskoprávní úmluvy (externí ochrana)
- Některá ustanovení Listiny základních práv EU (supranacionální ochrana)

Právní povaha LZPS

- Součást vnitrostátního práva, přijata ještě Federálním shromážděním ČSFR a byla převzata ČR jako součást ústavního pořádku (čl. 112 Ústavy),
- Materiálním pramenem LSZP byly Pakt občanských a politických práv a Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod,
- Mnohá ustanovení se vztahují na trestní řízení,
- Základní práva, svobody představují závazný rámec pro výkon veřejné moci v trestním řízení a měla by být respektována všemi orgány činnými v trestním řízení Ústavní rozměr trestního řízení garantuje Ústavní soud(ale ústavní pořádek není jen referenční rámec pro ÚS - zdánlivý rozpor mezi čl. 88 odst. 2 a čl. 95 odst. 1 Ústavy - soudce je vázán Ústavou a Listinou také, soudce ÚS jen ústavním pořádkem - Ústavně konformní právní řád jako významový celek).

Právo na spravedlivý proces – Listina ZPS

Hlava pátá

- čl. 36 odst. 1 a 2 právo na přístup k nezávislému a nestrannému soudu
- čl. 36 odst. 3 právo na náhradu škody způsobené při výkonu veřejné moci
- čl. 37 odst. 1 právo odepřít výpověď vedoucí k TS
- čl. 37 odst. 2 právo na právní pomoc od počátku řízení
- čl. 37 odst. 3 rovnost práv v řízení
- čl. 37 odst. 4 právo na tlumočníka
- čl. 38 odst. 1 právo na zákonného soudce
- čl. 38 odst. 2 právo na ústní a veřejné projednání věci bez zbytečných průtahů za přítomnosti obviněného, právo vyjádřit se k věci
- čl. 39 nulla poena a nullum crimen sine lege
- čl. 40 odst. 1 jen soud rozhoduje o vině a trestu
- čl. 40 odst. 2 presumpce neviny
- čl. 40 odst. 3 právo na obhajobu (i bezplatnou)
- čl. 40 odst. 4 právo obviněného odepřít výpověď
- čl. 40 odst. 5 res iudicata, ne bis in idem
- čl. 40 odst. 6 zákaz retroaktivity

Právní povaha Úmluvy LP

- Je součástí právního řádu (č. 209/1992 Sb.), v případě, že stanoví něco jiného než zákon, má aplikační přednost (čl. 10 Ústavy)
- Její aplikaci sice zajišťují vnitrostátní orgány, ale **externí** kontrola ze strany ESLP – vztah **subsidiarity**

Právo na spravedlivý proces – Úmluva – všeobecné záruky čl. 6 odst.1

- Právo na přístup k soudu
- Právo na nezávislý nestranný soud zřízený zákonem
- Spravedlivé projednání věci (rovnost zbraní a kontradiktornost)
- Veřejnost řízení a rozhodnutí
- Projednání věci v přiměřené době...

Právo na spravedlivý proces – Úmluva – práva obviněného čl. 6 odst.2,3

- Presumpce nevinny
- Právo být seznámen s podstatou obvinění
- Právo na obhajobu (i bezplatnou)
- Právo na provedení dokazování
- Právo na tlumočnicka (bezplatné)

Další záruky práva na spravedlivý proces v Úmluvě a Protokolech

- Zákaz retroaktivity (čl. 7)
- Nulla poena sine lege (čl. 7)
- Právo na opravný prostředek (čl. 13, Protokol 7 čl. 2)
- Právo na odškodnění za justiční omyl(čl. 5 odst. 5, Protokol 7 čl. 3)
- Princip ne bis in idem (Protokol 7 čl. 4)

Právní povaha Listiny základních práv EU

- integrována do primárního unijního práva čl. 6 odst. 1 Smlouvy o EU
- supranacionální právní akt s možností přímého účinku (má sice především doktrinální účinek, ale je i přímo aplikovatelná)
- Je závazná pro instituce, orgány, úřady a agentury Evropské unie.
- pro členské státy je zavazující jen v případě, že tyto provádějí právo Evropské unie.
- Listina z hlediska jejího dodržování není podrobena externí kontrole Soudu pro lidská práva, podléhá však kontrole Soudního dvora EU, jenž naopak k obsahu Úmluvy i Listiny přihlížet musí
- Řízení o předběžné otázce
- Soudní dvůr EU při dosavadním rozhodování o aplikaci Listiny (cca 170 případů) sleduje především **přednost, jednotnost a účinnost unijního práva**, ale také by měl respektovat čl. 4 Smlouvy o EU o sdílení pravomocí Unie a členských států (**ústavní identita-loyalita**).

Listina základních práv EU a právo na spravedlivý proces

- Rovnost před zákonem (čl. 20)
- Právo na účinné odvolací řízení a spravedlivý soudní proces (čl. 47)
- Presumpce nevinny a právo na obhajobu (čl. 48)
- Zásada zákonnosti a přiměřenosti trestů (čl. 49)
- Právo nebýt souzen či trestně stíhán dvakrát za stejný trestný čin (čl. 50).

Část II. – právo na spravedlivý
proces – příklady aplikace v
přípravném řízení

Rozhodovací praxe Ústavního soudu

Rozhodovací praxe ESLP

Rozhodovací praxe SD EU

- Hans Åkerberg Fransson C -617/10 k výkladu čl. 50 a 51 Listiny
- Zoran Spasic C-129/14 PPU k výkladu čl. 50, 52 Listiny a čl. 54 SPÚ
- Stefano Meloni C-399/11 k výkladu čl. 47a 48 odst.2 a čl. 53 Listiny

Děkuji Vám za pozornost
(Jaroslav.fenyk@usoud.cz)